
Kansen voor risicogroepen, maar... ouderen blijven de dupe

CEVORA (2000), Kansen op tewerkstelling in bediendeberoepen, onderzoek op basis van bestanden van de VDAB, oktober 2000, 84 blz.

CEVORA (2000), Kansen op tewerkstelling in bediendeberoepen, onderzoek op basis van bestanden van de BGDA, oktober 2000, 68 blz.

CEVORA (2000), Perspectives d'embauche dans les fonctions d'employé, étude réalisée sur la base des fichiers du Forem, oktober 2000, 60 blz.

Net als vorig jaar heeft Cevora een studie uitgevoerd naar de kansen van risicogroepen in bediendeberoepen. Nieuw is echter dat de analyse niet alleen gebaseerd is op vacature- en werkzoekendenbestanden van VDAB, maar dat ook de gegevens van Forem en BGDA verwerkt zijn. Volgende factoren, waarvan algemeen verondersteld wordt dat ze een invloed hebben op het al dan niet vinden van werk, werden nader onderzocht: scholingsgraad, leeftijd, ervaring, werkloosheidsduur, geslacht, talenkennis en nationaliteit. Tenslotte werd op beroepsniveau onderzocht in welke beroepen het vaakst risicogroepen geplaatst worden.

De bestanden

Cevora kon voor het onderzoek beroep doen op zowel vacature- als werkzoekendenbestanden van VDAB, Forem en BGDA.

Het *vacaturebestand* bevat enerzijds alle vacatures voor bediendeberoepen, inclusief de eisen die door de werkgever gesteld werden aan de kandidaten, en anderzijds, indien de vacature vervuld is en de identiteit van de geplaatste gekend, de kenmerken van de werkzoekende die uiteindelijk geplaatst is. De gegevens van de geplaatste zijn in 1999 bekend voor 11 228 vervulde vacatures bij

de VDAB, 8 114 bij de BGDA en 1 978 bij de BGDA.

Zowel de plaatsingsaandelen¹ als de vergelijking tussen het gevraagd en het geplaatst profiel zijn noodgedwongen enkel gebaseerd op de plaatsingen waarvan we gegevens hebben over de geplaatste. Dit houdt enerzijds een beperking in: vaak wordt immers aangenomen dat de bemiddelingsdiensten een meer doorslaggevende rol spelen bij de plaatsing van werkzoekenden met een lager profiel. Ander-

zijds is de analyse gebaseerd op volledige informatie van de 3 aangehaalde rekruteringskanalen en aldus op enorme aantallen vacatures en plaatsingen, wat de betrouwbaarheid en de uniciteit van de resultaten zeker ten goede komt.

Het *werkzoekendenbestand* bevat alle kenmerken van de werkzoekenden die in 1999 een bediendeberoep als hoofdaspiratie opgaven. Voor de VDAB betreft het 65 971 personen, voor Forem 89 214 personen en voor BGDA 27 904 personen. Deze bijkomende informatie laat toe om het plaatsingsaandeel van een bepaalde risicogroep te vergelijken met het aandeel in de werkzoekendenpopula-

tie, en om het relatief belang van de diverse risicofactoren t.o.v. elkaar te bepalen.

Aangezien bepaalde gegevens niet voor de 3 gewesten beschikbaar waren,² en aangezien de variabelen niet altijd dezelfde achterliggende betekenis hadden, was het niet opportuun om de verwerking gezamenlijk te doen voor de 3 gewesten. Resultaat van de studie zijn dan ook 3 afzonderlijke rapporten, waarvoor wel dezelfde structuur en analysemethoden zijn gebruikt. In wat volgt worden de resultaten van de regionale studies samen bekeken en, in de mate van het mogelijke, vergeleken.

De kansen per risicogroep, per gewest

In tabel 1 worden per gewest de plaatsingsaandelen van de diverse onderzochte risicogroepen weergegeven, en het verschil met de cijfers van 1998. Een voorbeeld kan de definitie van een plaatsingsaandeel verduidelijken: in 26% van alle vacatures die in 1999 vervuld zijn door de BGDA bezat de geplaatste maximum een getuigschrift van het lager secundair onderwijs, ten opzichte van 1998 steeg dit aandeel met 2,1%.

Een eerste belangrijke positieve vaststelling is dat het plaatsingsaandeel van vrijwel alle risicogroepen in de drie gewesten is toegenomen tussen 1998 en 1999. In het algemeen blijkt trouwens dat bepaalde risicogroepen een relatief groot aandeel van de plaatsingen voor hun rekening nemen: zowel bij

BGDA als bij VDAB wordt meer dan 70% van de plaatsingen gerealiseerd door werkzoekenden die minder dan 6 maand ervaring hebben in het beroep waarvoor men solliciteert,³ en voor de 3 gewesten geldt dat in meer dan de helft van de plaatsingen een vrouw geplaatst wordt.

Enkele voorbeelden illustreren op treffende wijze het belang van één bepaalde factor in een regio.

Zo blijkt uit de *FOREM-cijfers* dat een *lager opleidingsniveau een belemmerende factor* blijft in de zoektocht naar werk. Mensen met 'slechts' een getuigschrift van het lager secundair onderwijs zijn in Wallonië drie keer meer vertegenwoordigd in de werkloosheidscijfers dan bij de geplaatste werkzoekenden (41 versus 15%). Uit de studie kan evenwel afgeleid worden dat deze 'risicogroep' toch relatief veel kans op werk heeft in verkoop- en vertegenwoordigersfuncties. Dit is trouwens ook in de andere regio's het geval.

In 55% van de vervulde vacatures werd iemand geplaatst met het gevraagde studieniveau, in 31% bezat de geplaatste een hoger studieniveau dan het gevraagde, in 17% tenslotte bezat hij een lager studieniveau dan gevraagd in de vacature. In Wallonië is er dus sprake van neerwaartse verdringing, een meer gedetailleerde kijk wijst uit dat dit ten voordele is van de werkzoekenden met een HOBU of universitair diploma. Mensen met een HSO-diploma ondervinden het meest nadeel van die neerwaartse verdringing.

Tabel 1.

Plaatsingsaandelen per gewest in 1999, en evolutie t.o.v. 1998

Risicofactor	BGDA		VDAB		FOREM	
	% in '99	t.o.v. '98	% in '99	t.o.v. '98	% in '99	t.o.v. '98
Max. LSO	26,3	+2,1	19,2	+1,2	14,8	+0,8
< 6 maand ervaring	75,3	+5,8	73,3	+2,4	Niet beschikbaar	
Ééntalig	21,3	+3,3	18,1	+1,0	36,7	+1,9
> 40 jaar	14,6	+1,2	9,5	+2,3	7,4	+1,3
Vrouw	62,5	+1,9	59,6	-0,9	54,0	+3,1
Nationaliteit buiten EG	6,9	+0,9	0,9	s.q.	0,8	s.q.
Langdurig werkloos	Niet beschikbaar		41,8	-2,0	Niet beschikbaar	

Bron: Cevora-bewerking op vacaturebestanden van BGDA, VDAB en Forem (1998/1999)

In een vorige studie van Cevora bleek het *gebrek aan talenkennis* een risicofactor, zij het met beperkte impact in Vlaanderen. Deze factor speelt evenwel een *doorslaggevende rol in Brussel*. In de cijfers van de BGDA valt namelijk het gebrek aan kansen voor ééntaligen op: dit wordt deels veroorzaakt door een veel grotere vraag naar meertaligen (79% van de vraag naar bedienden) dan in andere gewesten, maar ook deels door een proportioneel voor Brussel te klein aanbod aan meertalige werkzoekenden (67%).

Voor *Vlaanderen* springt vooral in het oog dat zowat de helft van alle plaatsingen wordt ingevuld door (vaak onervaren) jongeren onder de 25 jaar. De VDAB-cijfers bevestigen ook de omgekeerde these: *hoe ouder, hoe minder kans op werk*. Vanaf dertig jaar wordt het relatief aandeel werkzoekenden groter dan het aandeel geplaatsten! Veertigplussers zijn zelfs drie keer meer vertegenwoordigd in de werkloosheid dan bij de geplaatsten.

Algemeen blijken *vier risicofactoren* een belangrijke rol te spelen in de kans op tewerkstelling als bediende in de privé-sector: scholing, leeftijd, talenkennis en nationaliteit. Bij de factor 'geslacht' speelt de Brusselse arbeidsmarkt voor (typisch vrouwelijke) bediendeberoepen blijkbaar licht in het voordeel van vrouwen, daar waar in Vlaanderen en Wallonië het aandeel vrouwen in de werkloosheid groter blijft dan hun kans op werk.

Welk risico weegt het zwaarst?

Het merendeel van de geplaatsten blijkt tot meer dan 1 risicogroep te behoren.⁴ Bovendien wezen zowel de chikwadraattoets als het berekenen van de correlatie tussen de diverse risicofactoren erop dat er een significante samenhang bestaat tussen de meeste risicofactoren. Daarom wordt het des te belangrijker op een wetenschappelijk verantwoorde wijze na te gaan welke van de zeven besproken risico's uiteindelijk het zwaarst doorweegt in de zoektocht naar werk. Deze benadering is belangrijk bij de beleidskeuze aan welke doelgroep voorrang te geven.

In tabel 2 is deze rangorde van risicofactoren weergegeven, afgeleid uit een logistische regressie-analyse. Gemeenschappelijk voor de drie regio's is de

vaststelling dat de factor *leeftijd* het meest de kans op werk beïnvloedt. Los van alle andere bijkomende factoren, is *het feit 'ouder dan veertig te zijn' bij de meeste werkzoekenden de belangrijkste hinderpaal in de zoektocht naar werk*. Ervaring kan de pil voor deze werkzoekenden wat verzachten, al bleek het gebrek aan ervaring op zich geen doorslaggevende hinderpaal.

Tabel 2.

Rangorde van de risicofactoren naar dalend doorslaggevend belang voor de plaatsingskansen, per gewest

	Vlaams Gewest	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Vlaams Gewest
1	Leeftijd	Leeftijd	Leeftijd
2	Scholingsgraad	Talenkennis	Nationaliteit
3	Geslacht	Nationaliteit	Scholingsgraad
4	Nationaliteit	Scholingsgraad	Geslacht
5	Talenkennis	Geslacht	Werkloosheidsduur
6		Ervaring	Talenkennis
7			Ervaring

Bron: Cevora-bewerking op vacature- en werkzoekendenbestanden van BGDA, VDAB en Forem (1999)

Uit tabel 2 blijkt bovendien dat ook *nationaliteit en scholingsgraad*, met lichte nuances per gewest, naar voor komen als belangrijkste risicofactoren. Het gebrek aan kansen voor vreemdelingen springt daarbij in het oog voor Vlaanderen en Brussel, terwijl voor Wallonië het accent op laaggeschoolden blijft liggen.

Brusselse werkzoekenden hebben zoals eerder gesteld bovendien een *talenprobleem* bij de tewerkstelling als bediende: na leeftijd is het feit al dan niet tweetalig te zijn doorslaggevend.

Beroepen met kansen voor risicogroepen

In het derde deel van de studie werd de analyse van de risicofactoren toegepast op de kansen op beroeps- en functieniveau. Doel was om de beroepen op te sporen waarin de meeste risicogroepen

geplaatst worden. Hiervoor werden per beroep⁵ en per risicogroep drie maatstaven gebruikt: het plaatsingsaandeel als belangrijkste criterium, de VDAB-knelpunratio⁶ en het totaal aantal vervulde vacatures in 1999. Dit leverde per regio een soort 'hitlijst' van beroepen op waarin mensen met (een cumulatieve aan) risicofactoren de grootste kans op tewerkstelling als bediende hebben.

De hulpbediende, de kassier en de hulpverkoper zijn functies die in de drie gewesten open staan voor zowat alle risicogroepen. Op beroepsgroepniveau kan trouwens worden gesteld dat de groepen 'uitvoerende bedienden' en de 'aan verkoop verbonden beroepen' naar aantal vacatures bekeken veruit de meeste kansen bieden aan werkzoekenden die onder de diverse risicogroepen vallen. Uiteraard wordt het opleidingsaanbod van Cevora mede uitgebouwd aan de hand van deze resultaten.

Tabel 3.

Rangorde van beroepen met kansen voor risicogroepen per gewest

	FOREM	BGDA	VDAB
Hulpbediende	2	3	2
Kassier	3		
Helper-verkoper		2	3
Logistiek medewerker		1	1
Onthaalbediende	1		

Bron: Cevora-bewerking op vacaturebestanden van BGDA, VDAB en Forem (1999)

Besluit

Vanuit de positie die CEVORA inneemt als intermediaire actor op de arbeidsmarkt, konden volgende besluiten uit deze studie worden afgeleid:

In een periode waarin terecht veel aandacht gaat naar het bestrijden van knelpunten op de arbeidsmarkt, blijken de kansen van risicogroepen op de arbeidsmarkt voor bedienden toe te nemen. Weliswaar in het licht van de gunstige economische context, kan voorzichtig gesteld worden dat de inspan-

ningen van de sociale partners en van de overheid ten gunste van risicogroepen vruchten lijken af te werpen; de werkgevers meer dan vroeger openstaan voor diversiteit in hun aanwervingsbeleid; en de gewestelijke plaatsingsdiensten vooruitgang boeken in één van hun primaire opdrachten.

Dat neemt niet weg dat deze heuglijke vaststelling deels te niet wordt gedaan door de nog steeds relatief hoge aanwezigheid van de risicogroepen in de werkloosheid, in vergelijking met hun aandeel in de plaatsingen. Daarom moeten de inspanningen om hen te integreren op de arbeidsmarkt voortgezet worden.

Een gebrek aan kennis en vaardigheden, zeker in combinatie met andere handicaps, blijft een essentiële belemmering in de zoektocht naar werk. Het belang van vorming en scholing moet daarom nogmaals worden onderstreept.

Thans blijkt dat niet alleen in Vlaanderen, zoals reeds verleden jaar in de CEVORA-studie werd aangetoond, maar ook in Wallonië en Brussel, *leef-tijd* de belangrijkste hinderpaal is om werk te vinden. Op een ogenblik dat het debat wordt gevoerd over het optrekken van de activiteitsgraad van de oudere werknemers, zal men er rekening mee moeten houden dat zij een zeer kwetsbare groep op de arbeidsmarkt zijn. Toch moet er verder werk van gemaakt worden om, in de regio's waar de jeugdwerkloosheid dit toelaat, bepaalde maatregelen ten dele open te stellen voor oudere werknemers. Recent werd daarop trouwens reeds ingespeeld door de sociale partners (in het Interprofessioneel Akkoord), door Minister Onkelinx (lastenverlaging voor 58-plussers) en – langs Vlaamse kant – door Minister Landuyt (projecten met VDAB-RVA-Uitzendbedrijven waarin 50-plussers op vrijwillige basis weer aan de slag kunnen).

Deze studie benadert voor het eerst de plaatsingskansen vanuit een regionale invalshoek. Dit zou moeten toelaten om naast de voornoemde aandachtspunten die voor heel het land gelden, bijkomende regionale accenten te leggen in het tewerkstellingsbeleid. In Wallonië zou bijkomende voorrang kunnen worden gegeven aan laaggeschoolden, in Vlaanderen en Brussel aan migranten en in Brussel aan het bijspijkeren van talenkennis onder de werkzoekenden. Met het oog op een grotere

mobiliteit van de werknemers, geldt de laatste suggestie uiteraard voor alle regio's.

*Amandine Bertrand
Marijke Van Cauteren
Luc Van Waes
CEVORA-studiedienst*

Noten

1. D.i. het aandeel van een bepaalde risicogroep in de plaatsingen.
2. De bestanden van Forem bieden geen informatie over de werkloosheidsduur en de ervaring van de geplaatste, terwijl bij de BGDA de factor werkloosheidsduur ontbrak.
3. Het beroep waarvoor men solliciteert wordt hier ruim opgevat: men heeft ervaring in het beroep indien men erva-

ring heeft in een 'soortgelijk' beroep, d.i. een beroep dat tot dezelfde beroepsgroep behoort als het beroep waarvoor men solliciteerde.

4. Bij VDAB betreft het bijvoorbeeld 68% van de geplaatsten.
5. Om te zorgen dat de beroepen in de 'hitlijst' toch enig kwantitatief belang hebben, werd de analyse beperkt tot de beroepen waarvan we over de informatie van minstens 35 plaatsingen beschikken bij VDAB, 20 plaatsingen bij Forem en 10 plaatsingen bij BGDA.
6. De VDAB-knelpunratio geeft, voor de door VDAB bepaalde knelpuntberoepen, de verhouding tussen de beschikbare arbeidsreserve en het aantal vacatures weer. Dit geeft een indicatie van de moeilijkheid waarmee vacatures voor een beroep ingevuld worden: vacatures voor dit beroep staan langer open dan gemiddeld, of worden minder vaak vervuld. Bron: VDAB (2000): Analyse Vacatures '99 – Deel I: Knelpuntberoepen. Brussel, VDAB Database & Analyse, 154 pp.